

самостійно скласти логічну відповідь, розділяючи слова за їхнім значенням. Використання такої карти під час повторення або підсумовування знань значно прискорює засвоєння інформації, оскільки вона відтворює природний асоціативний шлях мислення, поєднуючи логіку класифікації з наочністю прикладів.

Цей метод допомагає вчителю заохотити учнів до навчання, покращити їхні знання та підготувати їх до успіху. Він сприяє розвитку важливих навичок, які знадобляться і під час навчання, і під час спілкування, а також вчить думати творчо. Метод робить навчання активнішим, допомагає зрозуміти, чому учні мають труднощі, і дає змогу вчасно усунути прогалини у їхніх знаннях.

Таким чином, застосування ментальних карт в освітньому процесі з української мови підвищує його ефективність, робить навчання більш яскравим та цікавим, а також сприяє глибинному засвоєнню та системній організації набутих знань. Використання ментальних карт у навчанні допомагає покращити мовні й мовленнєві вміння, розвиває творчі здібності учнів і робить процес запам'ятовування нових слів більш зрозумілим та ефективним.

Список використаної літератури

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: ВД «Освіта», 2022. 240 с.
2. Гриценко Є. М. Ментальна карта як засіб візуалізації навчального матеріалу на уроках мовно-літературного циклу. *Імідж сучасного педагога*. 2023. Вип. 5(206). С. 119–125.
3. Ляшко В. Ментальні карти як засіб структурування та візуалізації навчального матеріалу на уроках української мови та літератури. *Педагогічні обрії*. 2022. № 2 (122). С. 45–51.

Кароліна Львова,
студентка
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Оксана Вербовацька

МІКРОТОПОНІМИ С. ГОРОШИНЕ РАЙОНУ ОБЛАСТІ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Власні назви є предметом вивчення багатьох наук: ономастики, соціолінгвістики, етнолінгвістики, лінгвокультурології та ін. «Онім – ім'я, яке дають конкретному об'єктові, людині для виділення його (її) з ряду однакових або подібних» [1, с. 62-63]. До складу онімів зараховують різні групи власнеіменної номінації, серед яких антропоніми, топоніми, теоніми, хрематоніми, ідеоніми, зооніми, ергоніми та інші [2].

Топоніми є невід'ємним пластом у мовній структурі кожної мови, оскільки несуть інформацію про історію заселення території, природно-географічні особливості місцевості, господарську діяльність населення, етнокультурні процеси, а також відображають світогляд і мовні традиції носіїв цієї мови. За типом найменованих об'єктів топоніми поділяються на назви міст і сіл (ойконіми), назви річок (гідроніми), водних об'єктів (ороніми), назви островів (інсулоніми), назви земель, країв, територій (хороніми), у тому числі до їх складу входять і мікротопоніми, що становлять назви невеликих місцевих географічних об'єктів та частин макрооб'єктів (лісків, урочищ, полів, сінокосів, стежок, пасовищ, окремих каменів тощо) у межах мікротериторії, що відомі незначній кількості людей [4, с. 77-79].

Комплексний лінгвістичний аналіз мікротопонімів – етимологічний, структурно-семантичний, мотиваційний і назвотвірний – дає змогу врахувати та встановити фізико-географічні особливості місцевості, історію заселення та діалектну різноманітність регіону. Саме ці критерії виступають не лише важливими, а й необхідними умовами формування, розвитку та функціонування топонімних назв.

Дослідження з регіональної мікротопонімії в українській ономастиці представлені роботами В. Баньої, Л. Білінської, Н. Вебер, Н. Лісняк, О. Лужецької, О. Михальчук, О. Мосур, Н. Сокіл, О. Проць, І. Чеховського, а також численними ґрунтовними науковими статтями Г. Аркушина, Л. Гуцул,

І. Джочки, В. Грещук, М. Ковальчука, З. Купчинської, О. Смаль, М. Сороцької, І. Царалунги та інших дослідників.

Метою дослідження є здійснення структурної класифікації мікротопонімів села Горошине Кременчуцького району Полтавської області. Джерелом дослідженням послужили назви, зібрані методом усного опитування жителів села Горошине. Загалом було проаналізовано близько ста мікротопонімічних одиниць.

На мікротопонімію певної території впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники – як на етапі виникнення назв, так і впродовж їх подальшого побутування. Ці оніми є багатофункціональними, найвиразнішими представлені: номінативна (називають конкретні невеликі об'єкти місцевості), локаційна (допомагають орієнтуватися на місцевості), історико-інформаційна (зберігають відомості про історію місцевості), етнографічна (відображають традиції, побут, вірування та культуру населення) та мовознавча (мають цінний матеріал для лінгвістичних дослідженнях, оскільки зберігають діалектні форми, особливості місцевої мови).

Український мовознавець Ю. Карпенко підкреслював, що мікротопоніми є надзвичайно динамічними: вони можуть легко видозмінюватися, замінюватися іншими назвами або зовсім виходити з ужитку, що свідчить про їхню відносну нестійкість [3].

Класифікація мікротопонімів здійснюється з урахуванням характеру об'єктів, які вони позначають, а також їхніх природних і антропогенних ознак. Такий підхід дає змогу систематизувати локальні географічні назви відповідно до специфіки реалій, відображених у мовній картині світу носіїв. З огляду на це виокремлюють такі основні групи мікротопонімів:

- орографічні об'єкти (каменисті утворення, скельні виступи, вершини, пагорби, невисокі гірські підвищення);
- гідрографічні об'єкти (яри, струмки, незначні заболочені ділянки, водойми типу «вікон», калюжі);

- іригаційні споруди (греблі, шлюзові системи, зрошувальні канали та їх окремі сегменти);
- об'єкти заселення (будівлі, житлові приміщення, прибудинкові території, квартали, пасажі, фонтани, монументи, архітектурні комплекси);
- ботанічні об'єкти (поодинокі дерева з оціночним значенням, насадження, грядки, сінокісні угіддя, городи, гаї).

За структурою мікротопоніми поділяються на однокомпонентні та двокомпонентні. Перші представлені одним словом або стійкою прийменниково-іменниковою конструкцією, яка функціонує як неподільна номінативна одиниця. Другі складаються з двох повнозначних компонентів, а також у деяких конструкціях присутні прийменник та два повнозначні слова.

Однокомпонентні мікротопоніми села Горошине Кременчуцького району Полтавської області, побудовані на основі одного повнозначного слова: *Дальняк, Кибичка, Лелече, Острів, Пором, Президентське, Тарзанка* (назви пляжів), *Добавка* (додана ділянка городу), *Бабарика, Вовче, Кам'янка, Перепічок, Поділ, Стадня, Стояни, Царине, Цербене* (райони села).

Групу однокомпонентних мікротопонімів також становлять назви, побудовані за *двослівною прийменниково-іменниковою моделлю*:

- прийменник «біля / коло» + іменник у родовому відмінку: Біля Гайдука, Біля деректорки, Коло башні Біля клубу, Коло Лукашів, Коло київлян, Коло Викорчуків, Коло дуба;
- прийменник «перед / за / під» + іменник в орудному відмінку: Перед Надточієм, За башнею, Перед фермою, Перед пам'ятником, За магазином, За Баганцем, За пастівником, Під грибками, За мостом;
- прийменник «на / у / під» + іменник у місцевому відмінку: На Борисі, Під мостом, На Замості, На спаржі, На клубниці, У колгоспі, У центрі, У бесідці, На горбику, На Лубенській, У Семалі;
- прийменник «у» + іменник у родовому відмінку: У Степаненка, У Шутерсів, У Кацибів;

- прийменник «повз / напроти» + іменник у родовому відмінку: Повз верби, Напроти заготзерна.

Двокомпонентні мікротопоніми села Горошине, побудовані на основі *двох повнозначних слів*:

- прикметник + іменник в називному відмінку (прикметникова номінація представлена назвами, утвореними за допомогою двох розрядів прикметників, але присвійні прикметники у цій групі відсутні): *Старий пором, Гола пристань, Білий пляж, Лубенське кладовище, Лікарська гора, Драчківський ліс, Липнягівський ліс, Старокалкаївський ліс, Наріжанський ліс, Сердюківська посадка, Миронянська вулиця, Середній магазин, Горбатий міст, Замостянський міст, Драчківський міст.*

Інверсійний порядок компонентів (іменник в називному відмінку + прикметник) зафіксовано лише в одній назві: *Тріски золоті*;

- числівник + іменник в називному відмінку множини: Три пиньки;
іменник в називному відмінку + іменник в називному відмінку: яма Тукалка, яма Цапиха, яма Кухарка, яма Перерванка, яма Рижакова, яма Сороча, яма Грушова, хутір Драчки, хутір Липняги, хутір Стояниця, хутір Васильківка, хутір Хуглі, хутір Дикуни, хутір Шуліки, хутір Кучерське. У цій групі найменування можуть вживатися і як однокомпонентні назви за умови упущення у формулі загальної назви: хутір Дикуни / Дикуни та ін.;

- іменник в називному відмінку + іменник в родовому відмінку: Хутір Кривошиї, Магазин Марченчехи;

- прислівник «де» + іменник в називному відмінку: Де Клименко.

Двокомпонентні трислівні мікротопоніми, утворені шляхом поєднання прийменника та двох повнозначних слів:

- прийменник «на» + іменник в давальному відмінку + іменник в родовому відмінку: На краю села;

- прийменник «до» + іменник в родовому відмінку + іменник в родовому відмінку: До хати Кудельки;

- прийменник «коло» + дієприкметник + іменник в родовому відмінку: Коло згорівшої хати;

- прийменник «коло» + прикметник + іменник в родовому відмінку: Коло старого базару, Коло Каракаєвої хати, Коло старої молочарні;

Також було зафіксовано кілька **трикомпонентних** найменувань у селі Горошине Кременчуцького району Полтавської області, утворених шляхом поєднання трьох повнозначних слів:

- прислівник «де» + прикметник + іменник в називному відмінку: *Де колишній продмаг*;

- прислівник «де» + іменник у називному відмінку множини + дієслово минулого часу: *Де Сухни жили*;

- прислівник «де» + іменник у називному відмінку + прикладка-аббревіатура: *Де школа РКШ*;

- прислівник «де» + іменник у називному відмінку множини + дієслово теперішнього часу: *Де корови пасуть*.

Проведений структурно-словотвірний аналіз мікротопонімів села Горошине засвідчив системність мовної організації локальних назв та їх підпорядкованість усталеним моделям просторової номінації. У мікротопонімному масиві села переважають однокомпонентні та двокомпонентні утворення, що зумовлено прагненням до економії мовних засобів і, водночас, до максимальної інформативності назви. Найпродуктивнішими виявилися прийменниково-іменникові конструкції типу «біля / коло», «за / перед / під», «на / у» у поєднанні з іменниковими формами, які реалізують орієнтувальну функцію назв і безпосередньо пов'язані з локалізацією об'єкта у просторі відносно інших реалій.

Двокомпонентні назви представлені кількома типовими граматичними моделями, серед яких найбільш поширеними є сполуки прикметника з іменником, поєднання двох іменників у формі назви-уточнення (яма ..., хутір ...) та словосполучення з родовим відмінком, які фіксують належність об'єкта конкретній особі чи родині. Значно рідше вживаються конструкції з

числівником, а також назви, утворені за допомогою прислівника *де*, які мають описовий характер і зберігають сліди живого усного мовлення.

Трикомпонентні мікротопоніми трапляються спорадично й відзначаються підвищеною ситуативністю та текстовою розгорнутістю, оскільки формуються на основі цілих описових конструкцій, що відбивають подієві або просторові ознаки місцевості. Їх наявність свідчить про гнучкість номінаційних процесів і орієнтацію місцевої мікротопонімії на комунікативну доцільність.

Отже, структурна організація мікротопонімів Горошиного демонструє поєднання традиційних моделей словотворення з живою розмовною практикою локального мовлення. Виявлені лексеми у складі конструкцій підтверджують антропоцентричний характер номінації та засвідчують прагнення мешканців закріплювати в назвах як просторові орієнтири, так і соціально значущі реалії повсякденного життя, що робить досліджувану систему важливим джерелом для подальших мовознавчих і етнокультурних узагальнень.

Список використаної літератури

1. Бучко Д. Словник української ономастичної термінології. Харків : Ранок-НТ, 2012. 255 с.
2. Карпенко О. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.12.15. Одеса, 2005. 47 с.
3. Карпенко Ю. Ономастика. Українська мова. 3-тє вид. Київ : Укр. енциклопедія» ім. М. П. Баж., 2007.
4. Торчинський М. Структура онімного простору : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 546 с.

Анастасія Маланій,
студентка
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;